

Češko? Da, prosim

Nekaj misli ob predstavi Gagarin *Poanta projekta je, da nas preteklost ne more obvladovati*

Slovenska kultura oziroma kulturniki se pri finančnih in produkcijskih pogojih pogosto sklicujejo na izjemne pogoje, ki jih imajo umetniki v tujini. Pri tem praviloma nikoli ne ome-nijo držav ali mest, ki so nek-daj – skupaj z nami – ležala za železno zaveso. Najbolj prilju-bljene za primerjavo so zahod-ne metropole.

PETER RAK

Res deplasirano, primerjati nepri-merljivo je pač povsem nesmisel-no, naše kulturne institucije je pač bolj kot z Berlinom, Salzburgom, Milanom, Edinburgom ali Avigno-nom mogoče primerjati s tistimi v Bratislavi, Pragi, Brnu, Krakovu, Košicah ali Budimpešti.

Ampak mi nad tovrstnimi vzporednicami še vedno vihamo nos, nekdam pri nas nekoliko libe-ralnejši komunistični režim je v nas utrdil občutek večvrednosti, ki danes nima več realnih osnov. Češko? Skrajni čas, da to nekdam peyorativno oznako spremenimo v pozitivno, in to ne le zaradi tra-dicionalnih prijateljskih vezi med Slovenijo in Češko med obema vojnama, ampak predvsem zato, ker se lahko od Čehov marsikaj naučimo. Denimo, kako v umetnosti uživati, se ob njej celo zabavati, na poljuden, pa vendarle ne banalen način povedati zgodbo in analiza-rati zgodovino, pri čemer ni treba biti niti nesramno pristranski in navijaški niti anemično politično korekten.

Predstava *Gagarin* je dober pri-mer češkega pristopa. Sproščen, kabarejsko zastavljen projekt, pri

katerem so za izhodišče izbrali otroško knjigo Jurija Nagibina o prvem astronautu, polno sociali-stičnih fraz in naivne sentimen-talnosti, ter jo spremenili v polno-krvno predstavo, v kateri izvemo vse (ali vsaj dovolj) o Gagarinu in vse (oziroma več kot dovolj) o tem, kako se je v prejšnjem stole-tju vrtela Zemlja in tisti, ki so sanjali o nebesih ali celo skušali do njih poleteti. Takšnih tudi danes ne manjka, da iskanje bližnjic do večne harmonije in blagostanja ni ravno prava pot, pa bi nam morda lahko povedala psička Lajka, eno od nešteti živih bitij, ki so jih po-litiki in njihovi oprode znanstve-niki uporabili za svoj prestiž in eksperimente.

Vendar češka zasedba plus Ele-na Volpi plus Anže Zevnik v ma-riborskem lutkovnem gledališču ne moralizirajo, še manj obujajo nostalgije spomine na te za ne-katere dobre stare čase, zgodovina je pač preplet srečnih, manj sre-čnih in nesrečnih peripetij, nad katerimi pravzaprav nima smisla lamentirati, lahko jih vzamemo kot opomin in – če smo jo odne-sli s celo kožo – po svoje tudi kot zanimivo izkušnjo. Sloveščina se prepleta s sloveščino s češkim naglasom, češčino in ruščino, toni so pikri, neredko je humor obar-van bolj temno, vendar daleč od črne, pač v skladu z blagim češkim temperamentom, ki zna diktaturo sprejemati kot neke vrste naravno

nesrečo, ob kateri je najpomemb-nejše razviti različne strategije preživetja.

Predvsem pa izpostavi fenomen celostne zgodovine, torej dejstvo, da se posamezni dogodki niso odvijali izolirano, temveč sta bila narod in posameznik deležna naj-različnejših dogodivščin, ob pa-rolah in floskulah so krožile tudi ironične bodice, ob koračnicah in himnah so odmevali tudi rock in jazz glasba ter šanson, uniformi-ranost se je izmenjevala z modno ekstravaganco, pomembnejši od vzhičenosti nad zgodovinskimi dogodki so bili intimni medčlo-veški odnosi. Predvsem je poanta tega češko-slovenskega *Gagarina*, da nas preteklost ne more povsem

obvladovati, saj to v nas vzbuja občutka defetizma in vdanosti v usodo, kar ni korektno do vseh, predvsem pa do mladih generacij.

Čehi so obrnili nov list, pri nas pa mečkamo starega, čeprav nihče več prav ne ve, kaj je na njem napisano. Posledično se to manifestira tudi v naši kulturni produkciji, v kateri prevladujejo bodisi hermetičnost, svetobolje, temačni in žalobni toni ter melan-holija ali cinizem in blaziranost. Adam Kubišta, Johana Vaňouso-vá, Elena Volpi, Anže Zevnik in Jakub Vašíček (Tomáš Jarkovský je moral tik pred premiero oditi v Prago pomagat ženi pri porodu) dokazujejo, da se da tudi drugače. Po češko.

Češki *Gagarin* dokazuje, da se da ustvarjati brez defetizma. FOTO ARHIV LGM

INFO

Gagarin

Režiser Jakub Vašíček
in skupina

Lutkovno gledališče Maribor
2. 9. 2012